

PODATEK AKCYZOWY JAKO PODSTAWOWA DETERMINANTA SYTUACJI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU SPIRYTUSOWEGO

Henryk WNOROWSKI

1. Wstęp

Przemysł spirytusowy zazwyczaj postrzegany jest w społeczeństwie jako sektor miodem i mlekiem płynący. Na jego temat funkcjonuje wiele legend i mitów. Jednym z takich mitów jest stwierdzenie, iż wódki „sprzedają się same”. Okazuje się jednak, iż ich produkcja może być naprawdę nieopłacalna i może grozić producentom upadłością [7].

Wartość sprzedaży przemysłu spirytusowego wyniosła w 1996 r. – według danych GUS – 6,23 mld zł i wzrosła w porównaniu z 1995 r. o 11,53%. Stanowiło to 17,5% sprzedaży polskiego przemysłu spożywczego, tj. około 4% całego krajowego przemysłu. Pozycja tego sektora w polskiej gospodarce mierzona wartościowo jest względnie stabilna. Jego udział w sprzedaży przemysłu spożywczego waha się bowiem w przedziale 16-18%, choć w ostatnich latach wykazuje słabą tendencję spadkową. Wartość sprzedaży netto (tj. pomniejszona o podatki pośrednie) stanowi tylko około 25% wartości przychodów sektora, ale wykazuje szybsze tendencje wzrostowe niż sprzedaż brutto. Udział przemysłu spirytusowego w przemyśle spożywczym, mierzony wartością przychodów netto, wynosi nieco ponad 5%. Wskaźnik ten jest również względnie stabilny.

Przemysł spirytusowy nie jest znaczącą branżą dla rynku pracy. Zatrudnienie w tym sektorze stanowi zaledwie 3% zatrudnionych w przemyśle spożywczym. Głównym atutem przemysłu spirytusowego z punktu widzenia państwa jest duża kwota podatków, która zasila jego budżet. Łączne obciążenie tego sektora przemysłu przekraczają 6% ogółu dochodów budżetowych. Są to głównie podatki pośrednie (akcyza i VAT), które stanowią aż 97% łącznych obciążeń fiskalnych sektora.

Aktualna struktura przemysłu spirytusowego jest efektem podziału w 1991 r. krajowego przedsiębiorstwa POLMOS na 26 niezależnych podmiotów gospodarczych. W 1997 r. ukształtowała się dominacja dwóch firm, Polmosów z Poznania i Białegostoku, które łącznie miały ponad 40% udziału w rynku, w 1998 r. łączny udział tych dwóch producentów w rynku przekroczył 45%. Jednak nawet największe przedsiębiorstwa muszą gros swojej troski poświęcać zwiększaniu konkurencyjności, aby sprostać rosnącej konkurencji koncernów zachodnich. Najprawdopodobniej żaden Polmos nie będzie w stanie konkurować z tymi koncernami w pojedynkę, stąd bardzo ważna jest najbliższa przyszłość w kontekście decyzji prywatyzacyjnych.

Zdaniem autora, rynek krajowy napotkał cenową barierę popytu, przede wszystkim za sprawą wysokich stawek podatku akcyzowego [8]. Stawki te są na tyle wysokie, iż można postawić tezę, że przemysł spirytusowy nie produkuje wyrobów spirytusowych, a produkuje pieniądze. Stąd tak wielu amatorów przemysłu, co wyjaśnia jednocześnie ponad 30% udział szarej strefy w rynku „mocnych trunków”¹. Faktem jest, iż w krajach sąsiednich – Rosji, Ukrainie, Czechach, Słowacji, a nawet Niemczech, – alkohol jest tańszy, częstokroć

¹ Państwo traci na przemycie wódki 2,2 mld zł, czyli tyle, ile wydaje na sądy i prokuraturę [3].

bardzo istotnie. Wszystko to sprawia, iż co najmniej 30% polskiego rynku opanowały obce alkohole, a na każdym bazarze obca wódka i inne trunki dostępne są za pół ceny.

Nie jest to oczywiście wyłącznie polski problem. Różnice cen wyrobów akcyzowych w krajach sąsiadujących ze sobą, w innych częściach Europy lub świata bywają przyczynami przemytu, częstokroć na ogromną skalę. Naturalnie rządy szukają wówczas różnych sposobów rozwiązania tego problemu. Na przykład Szwecja od 1.08.1998 r. obniżyła narzuty na papierosy o 14%, podobne rozwiązanie zostanie najprawdopodobniej zastosowane także w odniesieniu do wódki. Coś takiego nie miało do tej pory precedensu w żadnym kraju skandynawskim, a wspomniana decyzja szwedzkiego rządu została uzasadniona koniecznością zwalczania kontrabandy, która przybrała rozmiary narodowej plagi [1].

2. Konstrukcja podatku akcyzowego na wyroby spirytusowe

Podatek akcyzowy stanowił tradycyjnie podstawowy instrument „przejmowania” przez budżet różnicy między cenami detalicznymi wyrobów spirytusowych a kosztami ich wytworzenia.

Obowiązujący dotychczas w przemyśle spirytusowym system opodatkowania akcyzą był bardzo ściśle powiązany z systemem cen urzędowych, których wysokość była uzależniona od przeznaczenia spirytusu, jego jakości (stopnia oczyszczenia) oraz w przypadku spirytusu surowego, od rodzaju surowców, z których został wyprodukowany. Powiązanie cen ze stawkami akcyzy pozwalało na stosowanie różnych stawek w zależności od przeznaczenia spirytusu. Ponadto funkcjonował jeszcze system tzw. urzędowych cen zaliczeniowych, stosowanych w obrotach między zakładami do tego upoważnionymi. Zakłady te miały obowiązek przyjmować ceny zaliczeniowe do kalkulacji kosztu własnego produkowanych wyrobów przemysłu spirytusowego oraz uiszczać akcyzę obliczoną wg stawki wynikającej z różnicy między urzędową ceną zakupu spirytusu a właściwą ceną zaliczeniową. Do wyliczenia tej stawki przyjmowano ceny pomniejszone o należny podatek od towarów i usług.

Jak widać, był to system dość skomplikowany, z kilkustopniowym poborem akcyzy. Uwolnienie cen wyrobów przemysłu spirytusowego spowodowało konieczność radykalnej zmiany systemu opodatkowania akcyzą². Opracowując nowe zasady funkcjonowania tego podatku uwzględniono potrzebę dostosowania tych zasad do przepisów obowiązujących w tym zakresie w Unii Europejskiej oraz potrzebę ich uproszczenia. W nowym systemie opodatkowania wprowadzono jedną stawkę maksymalną od wszystkich wyrobów spirytusowych (tj. wódek czystych, gatunkowych, spirytusu butelkowego i napojów alkoholowych o mocy powyżej 18%) oraz od wszystkich spirytusów bez względu na ich stopień oczyszczenia czy rodzaj surowców, z których zostały wyprodukowane.

Wprowadzone zmiany spowodowały znaczne uproszczenie zasad opodatkowania wyrobów przemysłu spirytusowego. Stawki akcyzy dla spirytusów zostały zróżnicowane w zależności od przeznaczenia spirytusu. Utrzymano dotychczasową zasadę, iż sprzedaż spirytusu do przerobu w ramach przemysłu spirytusowego jest wolna od podatku, a pobór akcyzy jest dokonywany od sprzedaży produktów finalnych, tj. spirytusu do wytwarzania towarów innych niż zaliczone do wyrobów przemysłu spirytusowego oraz od sprzedaży napojów alkoholowych zaliczanych do tych wyrobów (SWW 2443). Regulacje dotyczące podatku akcyzowego znajdują się w przepisach ustawy z 8 stycznia

² Rozporządzeniem z dnia 30 grudnia 1997 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1115.) zostało zmienione rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1995 r. (Dz. U. Nr 100, poz. 492 ze zmianami) i od 1 lutego 1998 r. ceny wszystkich wyrobów spirytusowych zakwalifikowano do kategorii cen umownych.

1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym i w aktach wykonawczych wydanych na jej podstawie.

Obowiązek podatkowy w zakresie akcyzy spoczywa generalnie na producencie oraz importerze wyrobów akcyzowych (art. 35 ust. 1 ustawy). Dodatkowo Minister Finansów określił przypadki, gdy podatnikami akcyzy są osoby lub jednostki inne niż producent lub importer wyrobów akcyzowych, oraz określił szczegółowe zasady płatności podatku akcyzowego na mocy rozporządzenia z 5 stycznia 1998 r. w sprawie podatku akcyzowego.

Należy zwrócić uwagę na niezwykle istotne unormowanie (mające duże znaczenie dla ochrony obrotu gospodarczego), zawarte w przepisie art. 38 ust. 1 ustawy z 8 stycznia 1993 r., zgodnie z którym sprzedaż wyrobów akcyzowych na eksport nie podlega akcyzie, z wyjątkiem wyrobów, które przed dokonaniem eksportu zostały oznaczone znakami skarbowymi akcyzy. Przepis ten oznacza, że tylko sprzedaż wyrobów bez znaków akcyzy w eksporcie nie podlega akcyzie. Ma on na celu wyeliminowanie sytuacji, gdy dochodzić może do „fikcyjnego eksportu” wyrobów akcyzowych, a w rzeczywistości wyroby te, z naniesionymi na nie już wcześniej znakami skarbowymi akcyzy, mogą trafić ponownie na polski rynek.

Dla importowanych wyrobów przemysłu spirytusowego również została ustalona jedna stawka podatku akcyzowego dla wszystkich rodzajów tych wyrobów, w takiej samej wysokości jak na wyroby krajowe (poz. 10 i 11 załącznika nr 3 do rozporządzenia).

Zwolnienia od podatku akcyzowego dotyczą jedynie sprzedaży spirytusu przeznaczonego do dalszego przerobu w przemyśle spirytusowym i obejmują:

- spirytus surowy oraz bezspirydowy do wytwarzania spirytusu rektyfikowanego;
- spirytus surowy owocowy do produkcji wódek gatunkowych;
- spirytus rektyfikowany (zwykły, wyborowy i luksusowy) do wytwarzania wódek;
- spirytus: surowy, rektyfikowany techniczny, skażony bez względu na jego jakość, bezspirydowy – do wytwarzania spirytusu bezwodnego stosowanego do produkcji etylin z dodatkiem 4,4 do 5,0% alkoholu etylowego.

Ponadto zwolniony został z akcyzy spirytus surowy posiaczyczny. Spirytus ten jest produkowany w niewielkich ilościach, a z uwagi na jakość może być stosowany wyłącznie do celów technicznych i to w ograniczonym zakresie. Wolny od akcyzy jest też spirytus rektyfikowany (zwykły, wyborowy i luksusowy) sprzedawany do produkcji leków. To ostatnie zwolnienie utrzymane zostało ze względów społecznych. Należy jednak podkreślić, iż wszystkie zwolnienia od podatku akcyzowego, jak również stawki akcyzy mniejsze od stawki najwyższej, mogą być zastosowane wyłącznie przy sprzedaży nabywcom objętym szczególnym nadzorem podatkowym, którzy przedstawiają zamówienie potwierdzone przez właściwy urząd kontroli skarbowej (§ 4 ust. 1 rozporządzenia). Urząd kontroli skarbowej może dokonać potwierdzenia zamówienia dopiero po stwierdzeniu, iż nabywca nie zalega z zapłatą podatku akcyzowego i podatku od towarów i usług. W tym celu nabywca musi przedstawić ważne zaświadczenie z właściwego urzędu skarbowego. Dla wymienionych potrzeb ważność takiego zaświadczenia została ograniczona do najbliższego terminu zapłaty VAT i akcyzy. Natomiast gdy podmiot obowiązany jest do uiszczania tzw. wstępnych dziennych wpłat (§ 4 ust. 4 rozporządzenia) – do najbliższego terminu, w którym akcyza rozliczona jest ostatecznie.

Stawki podatku akcyzowego dla producentów wyrobów spirytusowych ustalane są każdorazowo przez Ministra Finansów w drodze rozporządzenia, w wymiarze kwotowym w przeliczeniu na litr 100% spirytusu. Częstotliwość tych zmian w ostatnich latach była bardzo duża (kilkakrotnie w ciągu roku), co spowodowało, iż bezwzględny poziom akcyzy w naszym kraju jest obecnie bardzo wysoki (fakt ten był głównym powodem sformułowania we wstępie tezy o występowaniu w Polsce bariery popytu na wyroby spirytusowe,

głównie za sprawą wysokiego podatku akcyzowego). Na sytuację przedsiębiorstw spirytusowych wpływ ma nie tylko poziom stawki podatku akcyzowego, ale także sposób rozliczania się z budżetem. Przedsiębiorstwa te uiszczają podatek akcyzowy :

- wstępnie – za okresy dzienne;
- za okresy miesięczne.

Wpłaty dzienne są dokonywane przy zastosowaniu procentowej stawki obliczonej według następującego wzoru :

$$\text{stawka \%} = \text{PA/Ws} \times 100;$$

gdzie: PA – oznacza kwotę należnego podatku akcyzowego z miesiąca poprzedzającego ostatni miesiąc rozliczeniowy, obliczoną według obowiązujących stawek podatku akcyzowego,

Ws – oznacza wartość sprzedaży wyrobów akcyzowych, od których płacony jest podatek akcyzowy, nie zawierającą podatku od towarów i usług, z miesiąca poprzedzającego ostatni miesiąc rozliczeniowy.

Podatek za okresy dzienne stanowi iloczyn wartości sprzedaży w danym dniu wyrobów akcyzowych i stawki procentowej wynikającej z powyższego wzoru i winien być płacony nie później niż do 25 dnia, licząc od dnia następującego po dniu opuszczenia przez wyrób terenu zakładu, w którym został wyprodukowany. Podatek akcyzowy ostatecznie rozliczany jest za okresy miesięczne w terminie do 25 dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym powstał obowiązek podatkowy w tym podatku, z uwzględnieniem wstępnych wpłat dziennych [6].

TABELA 1

Wpływy z akcyzy w latach 1993 – I półrocze 1998

Wyszczególnienie	Wpływy z akcyzy w latach 1996 – I półrocze 1998					
	Rok 1996	Udział %	Rok 1997	Udział %	Rok 1998 I półrocze	Udział %
Wpływy z akcyzy od spirytusu						
Kraj	4 528 798 083	5,2828	4 639 431 521	4,5723	2 362 738 309	4,4475
Import	80 592 841	0,094	80 592 841	0,0794	38 241 415	0,0724
Wpływy z akcyzy od wina						
Kraj	253 252 606	0,2954	324 658 043	0,3199	164 760 461	0,3121
Import	67 686 937	0,0789	67 689 937	0,0667	32 794 422	0,0621
Wpływy z akcyzy od piwa						
Kraj	927 558 434	1,0820	1 176 716 013	1,1597	579 044 883	1,0968
Import	3 859 491	0,0045	4 521 363	0,0044	2 565 725	0,0048
Ogółem						
Kraj	5 709 609 123	6,6603	6 140 805 577	6,052	3 106 543 653	5,8847
Import	107 128 519	0,0124	152 801 141	0,015	73 601 562	0,0139
Ogólne wpływy podatkowe						
	85 725 912 018		101 466 204 951		52 789 315 396	
Ogółem budżet państwa						
	99 674 467 570		119 772 138 243		57 972 596 911	

Źródło : [2].

Podatek akcyzowy, nakładany na wyroby spirytusowe i inne napoje alkoholowe, stanowi w Polsce dość istotne źródło wpływów budżetowych. Ze względu na rozmiary

przychodów wynikających z obciążenia wyrobów spirytusowych podatkami pośrednimi, sektory przemysłu spirytusowego stanowią bardzo istotny, strategiczny element gospodarki narodowej. W tabeli 1 przedstawiono wpływy do budżetu państwa wynikające z obciążenia wyrobów alkoholowych podatkiem akcyzowym w ujęciu dynamicznym z lat 1996-1998 (I półrocze). Jak wynika z danych zawartych w tej tabeli, udział wyrobów spirytusowych w przychodach budżetowych (z akcyzy) ma tendencję spadkową i w ostatnim okresie kształtuje się na poziomie około 4,5%.

Państwo przywiązuje bardzo dużą wagę do kontroli procesów gospodarczych dotyczących produkcji, importu, eksportu i obrotu wyrobami spirytusowymi. W tym celu wykorzystuje dwa elementy kontroli funkcjonowanie systemu kontroli skarbowej w formie szczególnego nadzoru podatkowego oraz oznaczanie tych wyrobów znakami skarbowymi akcyzy – banderolami.

Wprowadzenie do polskiego prawodawstwa podatkowego w 1993 r. systemu oznaczania niektórych wyrobów akcyzowych znakami skarbowymi akcyzy (banderolami) miało przede wszystkim na celu zahamowanie przemytu do Polski wyrobów tytoniowych i spirytusowych oraz wyeliminowanie rodzimej nielegalnej produkcji alkoholu. Analogiczne przyczyny doprowadziły do późniejszego objęcia tym obowiązkiem także produktów przemysłu winiarskiego³. Konstrukcja prawna znaku skarbowego akcyzy jest nieodzownym elementem kontroli procesów gospodarczych, związanych z tak kluczowymi gałęziami gospodarki narodowej, jak przemysł tytoniowy, spirytusowy czy winiarski. Należy dodatkowo zauważyć, że znaki skarbowe akcyzy pełnią następujące funkcje:

- fiskalną, gdyż zapłata należności za znak skarbowy akcyzy (znak podatkowy) jest ściśle związana z wywiązaniem się przez dany podmiot z obowiązku regulowania zobowiązań w podatku akcyzowym;
- legalizacyjną, gdyż występowanie znaków skarbowych akcyzy na wyrobach akcyzowych (znak podatkowy i legalizacyjny) zapewnia uczestników obrotu gospodarczego o legalnym pochodzeniu tych wyrobów;
- ochronną;
- cenową;
- statystyczno-ewidencyjną;
- informacyjną.

O charakterze prawnym znaków skarbowych akcyzy, które są znakami skarbowymi akcyzy o charakterze fiskalnym (podatkowym) albo znakami skarbowymi akcyzy o charakterze legalizacyjnym, decyduje konstrukcja prawna tych znaków przyjęta w ustawodawstwie podatkowym. Może być to zapłata całego podatku akcyzowego od wyrobu lub tylko zapłata zaliczki na podatek akcyzowy. W polskim ustawodawstwie podatkowym została przyjęta ta druga możliwość. Ponadto w cenie zapłaty za znak skarbowy może być uwzględniony, choć nie musi, koszt jego produkcji i dystrybucji. Natomiast znak skarbowy akcyzy ma charakter legalizacyjny, gdy zapłata za ten znak nie jest związana z obowiązkiem podatkowym w podatku akcyzowym, lecz stanowi jedynie koszt wyprodukowania znaku i jego dystrybucji. Należy zauważyć, że znaki skarbowe akcyzy o charakterze fiskalnym mają zarazem właściwości legalizacyjne, podczas gdy znaki skarbowe akcyzy o charakterze legalizacyjnym nigdy nie mogą mieć cech znaków skarbowych akcyzy o charakterze podatkowym, gdyż nigdy nie są one „nośnikami” podatku akcyzowego.

³ Należy przypomnieć, że znak skarbowy akcyzy został wprowadzony na mocy Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 30 czerwca 1993 r. (Dz. U. Nr 59, poz. 275 ze zmianami).

3. Stawki akcyzy i ich wpływ na wielkość sprzedaży

Polski rynek wyrobów spirytusowych powszechnie uznawany jest za drugi co do wielkości rynek w Europie. Jest on rynkiem bardzo dużym, ciągle jeszcze chłonnym i przez to atrakcyjnym do penetracji. Tym niemniej tendencje jakie ostatnio obserwujemy w sprzedaży są niepokojące dla producentów (tabela 2). Ich zdaniem dzieje się tak za sprawą wysokich stawek akcyzy, które poprzez ceny wpływają na popyt społeczeństwa na produkty branży. Nie jest to z pewnością jedyny powód ograniczonego popytu na produkty rodzime, jest on jednak powodem najistotniejszym.

TABELA 2

Sprzedaż krajowych producentów wyrobów spirytusowych na rynku krajowym

LATA	Sprzedaż roczna w tys. litrów 100%	Sprzedaż 1993 = 100%	Wykorzystanie zdolno- ści produkcyjnych w %
1993	139 400	100	58%
1994	136 900	98,2	56%
1995	124 600	89,4	52%
1996	104 400	74,9	43,5%
1997	98 800	70,9	41,0%
1998	88 000	63,1	36,7%

Źródło : opracowania własne na podstawie danych GUS i sprawozdań Polmosów.

Aktualnie obowiązująca stawka akcyzy została ustalona w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 1998 r. w sprawie podatku akcyzowego (Dz. U. Nr 157. poz. 1035) i wynosi 54,35 PLN/l. 100%, jest najwyższa w naszej części Europy. Powoduje ona, iż wzrasta zainteresowanie nielegalną produkcją i przemytem z uwagi na wysoką opłacalność tego procederu.

Z drugiej strony do 1995 r. polski rynek alkoholi był mocno chroniony poprzez wysokie bariery celne oraz zakazy i ograniczenia importu. Od tego roku natomiast następuje stopniowa liberalizacja, co znajduje odzwierciedlenie w rosnącym imporcie [7]. W konsekwencji mamy do czynienia z obniżaniem dochodów przedsiębiorstw krajowych oraz ich degradacją ekonomiczno-finansową.

4. Sytuacja przemysłu spirytusowego na tle przemysłu spożywczego

Wyniki ekonomiczne całej branży spożywczej wykazują, że od paru lat sytuacja się polepsza. Po poważnym załamaniu się produkcji i wpływów przemysłu spożywczego, przypadającym na lata 1992-1993, branża rozwija się pomyślnie. Ze względu na opisane wyżej tendencje w branży spirytusowej, jej obraz na tle przemysłu spożywczego wygląda znacznie gorzej.

Sytuacja przemysłu spirytusowego systematycznie się pogarsza. Spada produkcja i sprzedaż, rośnie udział podatku akcyzowego w kosztach ogólnych produkcji. Konkurencyjne ze sobą przedsiębiorstwa wydłużają terminy płatności nawet do 90 dni, przez co muszą zaciągać kredyty krótkoterminowe na bieżące pokrycie zobowiązań podatkowych. W konsekwencji spadają ich zyski.

TABELA 3

Porównawcza prezentacja przemysłu spirytusowego
na tle wybranych sektorów gospodarki

Wyszczególnienie	Przychody ze sprzedaży w mld zł		
	1995	1996	1997
Działalność produkcyjna	170,5	211,7	262,8
Artykuły spożywcze i napoje	39,9	52,1	62,5
Wyroby tytoniowe	4,9	6,7	8,5
Przemysł spirytusowy	5,5	6,4	6,8
Wynik brutto w mln zł			
Działalność produkcyjna	8 433,3	9 422,4	11 613,6
Artykuły spożywcze i napoje	1 110,2	1 921,2	1 738,9
Wyroby tytoniowe	186,6	91,2	351,2
Przemysł spirytusowy	251,2	257,7	230,1
Wynik netto w mln zł			
Działalność produkcyjna	4 135,7	5 004,1	6 476,2
Artykuły spożywcze i napoje	399,8	979,1	782,4
Wyroby tytoniowe	102,9	8,7	168,7
Przemysł spirytusowy	136,7	113,7	105,7

Źródło : dane GUS.

4.1 Analiza rentowności przedsiębiorstw przemysłu spirytusowego

Prezentacja wskaźników tej grupy pozwala oszacować na ile opłacalny jest rozwój tego przemysłu, a także powinna być pomocna w podejmowaniu decyzji strategicznych co do przyszłości sektora.

Wskaźniki rentowności sprzedaży pozwalają ocenić, jak korzystnie przemysł sprzedaje swoje wyroby. Wyrażają one bowiem, jaką część zrealizowanej sprzedaży stanowi zysk. W tabelach poniżej zaprezentowano wskaźniki rentowności sprzedaży

TABELA 4

Wskaźniki rentowności sprzedaży sektora wyrobów spirytusowych

Wyszczególnienie	Sposób obliczania	1995	1996	1997	1998 I półr.
		%			
Rentowność netto sprzedaży	Wynik fin. netto/sprzedaż netto x 100	2,65	1,77	1,55	1,84
Rentowność brutto sprzedaży	Wynik na sprzedaż/sprzedaż netto x 100	5,76	5,02	4,27	4,63

Źródło : sprawozdania finansowe Polmosów.

Rentowność sektora wyrobów spirytusowych analizowana w oparciu o poszczególne marże zysków netto, brutto i operacyjnego wykazuje niekorzystną tendencję spadkową. Jest to głównie związane z większą dynamiką wzrostu kosztów działalności operacyjnej niż dynamika przychodów z tego tytułu. Dalszy regres jest niestety bardzo prawdopodobny, gdyż w Polsce obserwujemy systematyczny spadek spożycia wyrobów spirytusowych na rzecz wyrobów substytucyjnych (piwo i wino) oraz alkoholi z tzw. czarnego rynku. Ponadto koniecz-

ność zwiększania nakładów na marketing i promocję oraz coraz ostrzejsza rywalizacja pomiędzy spółkami Skarbu Państwa oraz zagranicznymi producentami pogłębia dynamikę spadku rentowności (np. poprzez wydłużanie kredytów kupieckich odbiorcom).

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że stałemu zmniejszeniu ulega wskaźnik rentowności netto. Dynamika spadku powyższego kryterium dla sektora wyrobów spirytusowych w 1997 r. była bliska ok. 12%. Nastąpił spadek rentowności z poziomu 1,77% w 1996 r. do wysokości 1,55%, a w porównaniu z 1995 rokiem spadek ten wyniósł około 41,5%.

Zmniejszeniu ulega również rentowność brutto sprzedaży w sektorze wyrobów spirytusowych zgodnie z tendencją spadkową rentowności netto – w 1997 r. wystąpił spadek o prawie 19,6% w porównaniu do 1995 r.

TABELA 5

Wskaźniki rentowności sprzedaży sektora spirytusu odwodnionego

Wyszczególnienie	Sposób obliczania	1996	1997	1998 I półr.
		%		
Rentowność netto sprzedaży	Wynik fin. netto /sprzedaż netto x 100	2,47	3,04	3,53
Rentowność brutto sprzedaży	Wynik na sprzedaży/ sprzedaż netto x 100	12,69	9,75	9,37

Źródło : jak w tabeli 3.

Z analizy tabeli wynika, że w sektorze spirytusu odwodnionego występuje wzrost rentowności netto sprzedaży i prawdopodobnie ten trend się utrzyma, co potwierdza wartość tego wskaźnika w pierwszej połowie 1998 r. W 1997 r. rentowność netto sprzedaży wzrosła o około 23% w porównaniu do 1996 r. Rentowność brutto sprzedaży w analizowanym okresie wykazuje tendencje spadkowe i prawdopodobnie tendencja ta utrzyma się w najbliższym czasie. W 1997 r. nastąpił spadek o około 23,2% w porównaniu do 1996 r.

Wskaźniki rentowności majątku przedstawiają, jak wykorzystywany jest majątek zaangażowany w procesie gospodarczym. Wskaźniki te przedstawia tabela 6, z analizy której wynika, że:

- rentowność majątku wykazuje spadkową dynamikę; w 1997 r. spadek ten wyniósł około 45,5% w porównaniu do 1995 r.;
- rentowność majątku trwałego ulega stopniowemu pogorszeniu; w 1997 r. nastąpił spadek o około 23% w porównaniu do 1995 r.;
- rentowność majątku obrotowego wykazuje tendencję spadkową; w 1997 r. wskaźnik ten zmniejszył się o około 50,8% w porównaniu do 1995 r.;
- rentowność kapitałów własnych świadczy o sile dochodowej przedsiębiorstw przemysłu spirytusowego, pozwala ustalić zdolność do przynoszenia dochodów z zaangażowanego kapitału (efektywność kapitału).

W analizowanym okresie rentowność kapitałów własnych wykazuje tendencję spadkową; w 1997 roku wskaźnik ten zmalał o ok. 38,3% w porównaniu do 1995 r.

TABELA 6

Wskaźniki rentowności majątku i kapitałów własnych dla sektora wyrobów spirytusowych

Wyszczególnienie	Sposób obliczania	1995	1996	1997
		%		
Rentowność majątku	Zysk netto / majątek ogółem	8,8	5,9	4,8
Rentowność majątku trwałego	Zysk netto / majątek trwały	33,81	25,93	26,04
Rentowność majątku obrotowego	Zysk netto / (majątek obrotowy + rozliczenia międzyokresowe czynne)	12,0	7,7	5,9
Rentowność kapitałów własnych	Zysk netto / kapitały własne	16,7	11,7	10,3

Źródło : jak w tabeli 3.

TABELA 7

Wskaźniki rentowności majątku i kapitałów własnych dla sektora spirytusu odwodnionego

Wyszczególnienie	Sposób obliczania	1996	1997
		%	
Rentowność majątku	Zysk netto / majątek ogółem	5,2	6,1
Rentowność majątku trwałego	Zysk netto / majątek trwały	9,5	11,1
Rentowność majątku obrotowego	Zysk netto / (majątek obrotowy + rozliczenia międzyokresowe czynne)	11,4	14,4
Rentowność kapitałów własnych	Zysk netto / kapitały własne	9,3	11,1

Źródło : jak w tabeli 3.

Z analizy danych tabeli 7 wynika, że :

- rentowność majątku wykazuje rosnącą dynamikę; w 1997 r. wzrost wyniósł około 17,3% w porównaniu do 1996 r.;
- rentowność majątku trwałego ulega stopniowej poprawie; w 1997 r. nastąpił wzrost o około 16,8% w porównaniu do 1996 r.;
- rentowność majątku obrotowego wykazuje tendencję wzrostową; w 1997 r. wskaźnik ten był większy o około 26,3% w porównaniu do 1996 r.;
- rentowność kapitałów własnych w analizowanym 1997 roku była wyższa o około 194% w porównaniu do 1996 r.

5. Podsumowanie

Polski przemysł spirytusowy ciągle jeszcze jest sektorem atrakcyjnym dla zagranicznego kapitału. Na podstawie uśrednionych danych finansowych dla całego sektora wyrobów spirytusowych i sektora spirytusu odwodnionego można stwierdzić, że stopniowo pogarsza się jednak rentowność sektora wyrobów spirytusowych oraz gospodarka należnościami i zobowiązaniami również w sektorze spirytusu odwodnionego, gdzie nadal utrzymuje się niekorzystna tendencja. W sektorze wyrobów spirytusowych szybciej spłacane są zobowiązania niż otrzymywane należności, tym samym kredytuje on w znacznej mierze swoich odbiorców. Nieznaczna różnica między cyklami płatności występująca w latach 1995-1996 stale się powiększa, tworząc coraz bardziej kosztowną lukę dla przedsiębiorstw.

Wskaźniki struktury kapitałowej podkreślają ogólne rosnące zapotrzebowanie na kredyty, choć przedsiębiorstwa nadal w niewielkim stopniu korzystają z długoterminowych kredytów. Niebezpieczna staje się znaczna pogłębiająca się różnica między szybko wzrastającymi zobowiązaniami a poziomem posiadanych środków pieniężnych. Istotne zmiany zachodzą również po stronie aktywów. Zdecydowanemu zwiększeniu ulega majątek obrotowy w sektorze wyrobów spirytusowych, który w 1997 r. ponad 4 razy przewyższał wartość majątku trwałego.

Przyczyn takiego stanu sektora należy upatrywać w:

- bardzo wysokiej akcyzie na wyroby spirytusowe w Polsce (w wartościach bezwzględnych tyle, ile w Niemczech, przy kilka razy wyższych zarobkach za zachodnią granicą Polski);
- znacznie niższym poziomie akcyzy w większości krajów postkomunistycznych, wpływającym na penetrację naszego rynku przez sprowadzane legalnie i nielegalnie wyroby spirytusowe (proceder ten do momentu uszczelnienia polskich granic czy wyrównania poziomu akcyz jest bardzo opłacalny);
- strategiach ekspansji stosowanych przez światowe koncerny wspierane dodatkowo proeksportową polityką państw – członków UE (subwencje, dodatki eksportowe itp.);
- wzrastającym uzależnieniu polskiego przemysłu od kanałów dystrybucji (duże sieci z zagranicznym kapitałem, posiadające preferencje cenowe, łatwość porozumienia z dostawcami zachodnimi po zniesieniu barier instytucjonalnych pomiędzy Polską i UE) oraz koncentrujący się handel hurtowy w Polsce, przy równoczesnym zaniku tradycyjnych kanałów dystrybucji wyrobów spirytusowych i słabych kanałach producentów.

Należy jednak zauważyć, iż przedstawiona wyżej uśredniona ocena branży nie dotyczy w równym stopniu wszystkich przedsiębiorstw. W ostatnich dwóch latach nastąpiła bardzo wyraźna polaryzacja przedsiębiorstw w sektorze, sprowadzająca się do wyłonienia dwóch liderów, przedsiębiorstw z Poznania i Białegostoku, i pozostałych przedsiębiorstw znajdujących się w bardzo trudnej sytuacji rynkowo-ekonomicznej.

TABELA 8

Wyniki Polmosów w latach 1997-1998

Nazwa Firmy	Przychody w mln zł		Zysk netto w mln zł	
	1997	1998	1997	1998
Polmos Białystok	911,3	1 230,1	23,4	38,3
Polmos Poznań	1 555,3	1 245,0	53,0	22,9
Polmos Zielona Góra	699,2	575,0	16,6	Bd
Polmos Wrocław	618,8	301,7	0,2	9,7
Polmos Łańcut	365,8		1,7	Bd
Polmos Starogard Gdański	323,2	283,8	1,5	- 2,6
Polmos Bielsko-Biała	315,2		2,8	Bd
Polmos Lublin	271,7	207,0	1,3	- 9,3

Źródło : [4].

Tabela 8 potwierdza duże zróżnicowanie ekonomiczne wśród krajowych producentów wyrobów spirytusowych. Jakkolwiek podatek akcyzowy w istotnym stopniu determinował sytuację wszystkich Polmosów w ostatnich latach, to nie wszystkie w jednakowym stopniu ulegały ogólnym negatywnym tendencjom. Oznacza to, iż nawet w branży w takim stopniu zależnym od podatku akcyzowego, sukces firmy zależy od wielu innych dziedzin, takich jak np. jakość

produktu, jego wzornictwo i nowoczesność, szybkość i terminowość dostaw, zaufanie u odbiorców, zdolność do szybkiego i częstego wprowadzania nowych produktów na rynek.

Literatura

1. Gurfinkel N.: *Przemyt wymusił kapitulację*. „Rzeczpospolita” 18-19.04.1998.
2. Kupczyk A.: *Wpływ wysokości podatku akcyzowego na niektóre aspekty rynku wyrobów spirytusowych*. „Rynki Alkoholowe” 1999, nr 3.
3. Markiewicz W., Żalikowski J.: *Wlew z przemytu*. „Polityka” 1998, nr 30.
4. „Puls Biznesu” 25.03.1999.
5. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 30 czerwca 1993 r. w sprawie szczególnego nadzoru podatkowego nad wytwarzaniem, obrotem i importem niektórych wyrobów oraz podatku akcyzowego od tych wyrobów Dz. U. Nr 59, poz. 275 ze zmianami.
6. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 1998 r. w sprawie podatku akcyzowego Dz. U. Nr 157, poz. 1035.
7. Solska J.: *Słaba wódka mocne piwo*. „Polityka” 1998, nr 30.
8. Wnorowski H.: *Nowe produkty w strategiach przedsiębiorstw przemysłu spirytusowego na przykładzie Polmosu Białystok*, [w:] *Marketing w praktyce polskiej gospodarki – doświadczenia – tendencje rozwojowe*. Wydawnictwo Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, Tarnów 1999.
9. Wnorowski H.: *Polski handel wyrobami spirytusowymi. Produkt za mało atrakcyjny*. „Rynki Zagraniczne” 1998, nr 81.

dr Henryk WNOROWSKI

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Ekonomiczny

Zakład Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych